

УДК 7.75;76(761)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/73-3-15>**Юлія РОМАНЕНКОВА,***orcid.org/0000-0001-6741-7829*доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри дизайнуКиївського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) *y.romanenkova@kubg.edu.ua***РЕАЛІЗМ ЯК РЕВЕРС ТВОРЧОГО АМПЛУА КИЇВСЬКОГО ХУДОЖНИКА
ГЕННАДІЯ ПУГАЧЕВСЬКОГО**

Стаття ставить на меті компаративний аналіз стилістичних особливостей різних проявів творчого амплуа київського митця Геннадія Пугачевського. Акцентується універсальність таланту майстра, що присвячує свої екзерсиси акварельному живопису, рисунку, графічному дизайну, фотографії, друкованій графіці в техніках високого друку, зокрема екслібрису. Аналіз проведено на матеріалі акварельного живопису та ксилографії художника, стилістичні особливості яких висвітлено задля візуалізації найяскравіших характерних рис манери майстра. Друковану графіку, зокрема книжковий знак у техніці гравюри на пластику, представлено як поле, на якому найрельєфніше викристалізовано здатність митця до стилізації, символічних трактувань образу, знаковості, алегоричності мислення, що притаманно філософії його друкованої графіки загалом. Прикладами акварельного живопису проілюстровано спроможність автора до вищого щаблю професіоналізму, технічної досконалості, що виражається через реалістичну манеру трактування образу. Тяжіння до безпредметних, авангардних композицій у друкованій графіці зіставляється з домінуванням реалістичної манери як в академічному рисунку, так і в акварельному живописі художника. Акцентовано пейзажний жанр як домінуючий в акварелях Г. Пугачевського, виконаних у реалістичній манері. Зроблено мистецтвознавчий аналіз комплексу стилістичних рис творів художника останніх кількох років, виявлено тенденцію до відсторонення від безпредметності, характерного для графіки, тяжіння до реалістичності і втілення його в акварельному живопису. Підкреслено етюдний характер переважної більшості акварелей пейзажного жанру, охарактеризовано палітру, манеру письма, технічні особливості. Акцентовано на ролі митця у популяризації акварелі в сучасному художньому процесі як однієї з найскладніших технік живопису.

Ключові слова: живопис, реалізм, друкована графіка, етюд, акварель, пейзаж, палітра.

Yuliia ROMANENKOVA,*orcid.org/0000-0001-6741-7829*

Doctor of Arts, Professor,

Head of the Design Department

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) *y.romanenkova@kubg.edu.ua***REALISM AS THE REVERSE OF THE CREATIVE ROLE
OF KYIV ARTIST GENNADY PUGACHEVSKY**

The article aims at a comparative analysis of the stylistic features of various manifestations of the creative role of the Kyiv artist Gennady Pugachevsky. The universality of master's talent, who devotes his exercises to watercolor painting, drawing, graphic design, photography, printmaking, xylography techniques, in particular bookplates, is emphasized. The analysis was carried out on the material of the artist's watercolor paintings and woodcuts, the stylistic features of which were highlighted in order to visualize the most striking characteristic features of the master's manner. Printmaking, in particular the book plate in the technique of plastic engraving, is presented as a field on which the artist's ability to stylize, symbolic interpretations of the image, symbolism, allegorical thinking, which is inherent in the philosophy of his printmaking in general, crystallized most relieftly. Examples from watercolor painting illustrate the author's ability to the highest level of professionalism, technical perfection, which is expressed through a realistic manner of interpreting the image. The tendency towards abstract, avant-garde compositions in printmaking is juxtaposed with the dominance of a realistic manner in both academic drawing and the artist's watercolor painting. The landscape genre is emphasized as dominant in H. Pugachevsky's watercolors, executed in a realistic manner. An art critic analysis of the complex of stylistic features of the artist's works of the last few years was made, a tendency to move away from objectivity characteristic of graphic arts, a tendency towards realism and its embodiment in watercolor painting was revealed. The sketch character of the vast majority of watercolors of the landscape genre is emphasized, the palette, manner of writing, and technical features are characterized. Emphasis is placed on the role of the artist in the popularization of watercolor in the modern artistic process as one of the most complex painting techniques.

Key words: painting, realism, printmaking, sketch, watercolor, landscape, palette

Постановка проблеми. Сучасне художнє поле України настільки строкате розмаїттям мистецьких нововведень, експериментів та винаходів (іноді навіть запатентованих), що вразити якийсь незвичним арт-феноменом глядача майже неможливо. Мистецький пласт держави на сьогодні, мабуть, найбільше потерпає від змушеної зміни домінант у сюжетичі, бо під час воєнного стану система цінностей докорінно змінилася. Але повна свобода самовираження час від часу провокує неочікувані зміни в творчому інструментарії митця – розуміючи, що сучасний художній світ настільки різнобарвний, що навіть епатажними рішеннями його вже не підкорити, він інколи вдається до найнетиповішого методу зберегти інтерес до себе, змусити побачити себе, пригорнути уваги до своєї творчості. І в низці випадків цим неочікуваним нетиповим шляхом стає обрання художником реалістичної манери. Реалізм у живопису останніми роками можна позиціонувати не тільки як стиль у мистецтві, не просто як свідчення тенденції сучасного художнього процесу до відродження та збереження традицій минулого, але як своєрідний порятунок від цілковитого краху... Краху свідомості митця, який не може винайти нічого нового у розбещеному свободою самовираження художньому світі; краху свідомості глядача, око якого вже звикло до арт-експериментів, поєднання непеєднуваного і оцінки всього незрозумілого як свідчення *гіпер*-новизни мистецького простору... Можливо, дещо далекою і чужою вдається паралель з історичного минулого, але як у XVI ст. при дворі розбещених останніх Валуа треба було прийти на бал у простому чорному оксамиті, щоб виділитися з розфарбованого строкатого натовпу, так у сучасному світі, щоб виділитися з-поміж експериментаторів та родоначальників нових стилей, напрямків, течій, стало достатньо володіти інструментарієм реалізму. Тому подекуди задля позиціонування себе справжнім митцем не треба примудрювати, створюючи артоб'єкт з найдорожчих матеріалів, чи вдаючись до гігантських розмірів, або величезної кількості елементів інсталяції, не треба закладати безліч філософських смислів, а достатньо лише створити реалістичну композицію за класичними законами, щоб бути поміченим, почутим і оціненим. Хоча саме це вдається надалі все меншій кількості художників, враховуючи стрімке падіння рівня художньої освіти та звичку повної свободи при виборі, в тому числі, виборі опанувати академічну манеру чи ні. Тому кожен художник, що володіє інструментарієм реалізму в живописі, має бути позиціонований як рятівник

традицій і надія на збереження істинного смислового наповнення високого звання «Митець».

Аналіз досліджень. Одним із таких художників є Геннадій Пугачевський (Аркадій ...), представник київської школи, один з митців творчої династії, що працює переважно як графік, але останніми роками почав віддавати все більше енергії живопису. При цьому, відомий в багатьох країнах світу майстер друкованої графіки, експериментує в техніці, яка завжди вважалася однією з найскладніших, – акварельному живопису, і обрав для себе реалістичну манеру. Якщо творчості художника у царині високого друку присвячували свої наукові розробки не так рідко, то як живописець-аквареліст Геннадій Пугачевський ще на ставав об'єктом інтересу критиків. Його біографічні розвідки, аналіз друкованої графіки, зокрема, книжкового знаку, як побіжний, так і детальніший, з'являлися у виданнях як України (студії О. Жадейка, Ю. Каменецької, В. Михальчука, П. Нестеренка, Ю. Романенкової (Романенкова, 2021: 1234–1247; 2023: 150–157; 2017: 107–117), Т. Сафонові, В. Тупіка), так і інших країн – Бельгії, Нідерландів, Португалії. Про творчість майстра писали Л. ван де Бріль (Brielle, 2015: 102–112), А. М. да Мота Міранда, ін. у виданнях, які передусім адресовані колекціонерам і меценатам, що сприяють популяризації доробку художника. Але живопис майстра, зокрема його реалістичні акварельні штудії, які є певним реверсом його графічних аркушів, характерних безпредметністю, алегоричністю, символічністю, ще не потрапляв у коло уваги.

Мета статті – вперше поставити проблему ролі реалістичної манери у формуванні творчого амплуа Геннадія Пугачевського як живописця-аквареліста.

Виклад основного матеріалу. Геннадій Пугачевський, ученик Аркадія Пугачевського, учасник кількох десятків міжнародних виставок, конкурсів, який веде виставкову діяльність із 1990 р., живопису та рисунку навчався у студії Віктора Зарецького. Майстер є членом Королівського товариства живописців-графіків (Великобританія), Товариства граверів по дереву (Велика Британія), мав персональні виставки в Бельгії, Голландії, Данії, Китаї, Польщі, США, Україні, географія його колективних проєктів дуже широка (Романенкова, 2021: 1234–1247). За понад три десятки років виставкової активності він багаторазово виборював перші призи на престижних конкурсах світу. Але це була графічна рапсодія, як назвали один зі своїх конкурсів китайські організатори, «поезія на кінчику різця»

(Аркадій...). Майже вся графіка художника, як станкові роботи, так і міні-прінт, екслібрис, є схильною до мови знаку, символу, характерна складною алегоричною мовою. Доволі часто графіка митця є безпредметною, абстрактні композиції особливо цікаві за ритмікою, нестандартною побудовою композиційних рішень. Опановував мову знаку художник і у сфері графічного дизайну, створюючи логотипи, займаючись фірмовим стилем, веб-дизайном. Усі його сфери діяльності потребують вміння стилізувати, спілкуватися мовою знаку та символу, що авторові прекрасно вдається.

Але останніми роками, наче почавши вичерпувати себе у графіці, чи то трохи засумувавши від уже типових для себе перемог на ниві графіки, художник почав працювати в техніці акварелі. І цікаво, що якщо у графіці він виключно символічний, стилізує та схиляється до знаковості та алегоричності, то акварелі Геннадія виключно реалістичні, інколи навіть гіперреалістичні. Фотографічна точність його образів подекуди змушує глядача замислюватися про методи, якими це досягається. Питання такого роду спровоковане епохою chat GPT, ШІ та рисунку за допомогою проєктора. Звісно, розпещена технічними винаходами митецька молодь уже звично користується штучним інтелектом для створення гіпернатуралістичних зображень, що дивують своєю точністю, при цьому можуть імітувати будь-яку манеру. Але в даному випадку майстерність Г. Пугачевського – це виклик усім сучасним технічним новинкам і винаходам. Інструмент цього митця – пензель. Художник є частим учасником пленерів, найзатребуванішим жанром його акварелей є пейзаж. Звісно, спостерігаючи пленер, уже не ставлять питання про використання ШІ або інших помічників. Це досконалість, професіоналізм, вищий пілотаж техніки. Акварельні пейзажі художника в переважній більшості випадків є доволі монохромними, делікатними за палітрою, найдосконаліші з них написані «по-сирому», з тонкішими нюансними переходами, з вишуканою кристалевою прозорістю кольору. У пейзажах митця нерідкими є синтез прийомів письма «по-сухому» на першому плані і швидкий, надскладний живопис дальнього плану, де фарба «пливе» на вогкому папері («Крижаний берег», 2022 р., рис. 1). Інколи весь аркуш написаний майже цілком «по-мокрому» («Ранковий серпанок. Карпати», 2022 р.). Такі аркуші – наче реінкарнація давньокитайських, давньояпонських рафінованих аркушів. У них є і англійський настрій, і німецька точність, і японська легкість –

Рис. 1. Пугачевський Г. Крижаний берег. Акварель. 2022 р.

адже автор прекрасно знається на кращих зразках світового мистецтва (Романенкова, 2021).

Не гірше митцеві вдаються і «сухі» акварелі, які різняться більшою точністю, акуратністю, при цьому живістю та швидкістю письма («Водоспад Шипіт», 2021 р.). При цьому завжди, без винятку, майстер зберігає у своїх аркушах головну, найціннішу рису акварелі, що робить її такою складною, – свіжість. Усі аркуші Геннадія створені наче в один дотик, із першої спроби – а саме таке враження глядача є для акварельного живопису свідченням високого рівня професіоналізму автора, хоча за цим враженням може стояти багатоденна важка праця. Кожен пейзаж – миттєво «схопленний» стан, емоційне тло, настрої. Легкість і прозорість роблять акварель митця віртуозною за технікою.

Урбаністичні штудії художника мають особливий шарм – майже завжди вони відмітні начерковістю, ефектом незавершеності, що теж сприяє ефекту легкості, так важливого для акварелі («Сонячний день в Кракові», 2022 р.; «Втихдний на Подолі», 2022 р.; «На розі», 2023 р.;). Майже монмартрський присмак відмічає серію акварелей із буксирами, створену в 2023 р.: «Червоний буксир», «Помаранчевий буксир», «Зелений буксир»; тінь Пісарро наче кладе руку на плече митця, коли він пише «Сірий січень» (2023 р., рис. 2).

Але акварельні ескерсиси Геннадія Пугачевського не вичерпуються пейзажем. Не так часто, але все ж він звертається до портрету. Техніка виконання портретних аркушів трохи інша, частіше це живопис «по-сухому», але тут реалістичність образів є ще відчутнішою – адже пресловута подібність, схожість є і сьогодні затребуваною. Відмітимо, що і портрет художник створює не просто мертвим, з позуючими постатями, а відтворює модель у природньому для неї стані, нерідко звер-

Рис. 2. Пугачевський Г. Сірий січень.
Акварель, 2023 р.

таючись до галереї музикантів. І не випадково – у творчому спадку Аркадія Пугачевського, батька і вчителя Геннадія, є ціла своєрідна галерея образів музикантів, мотив музики був одним з тих, що червоною ниткою прорізають графіку митця. Саме розуміння і відчуття музики роблять спроможним митця народжувати кришталеву акварель – відтворення емоції, стану, настрою («Трубач», 2020 р.; «Гітарист», 2020 р.; «Саксофоніст», 2022 р.; «Маестро Ігор Мосійчук, 2022 р.; «Джаз. Олександр Рукомойніков», 2023 р.). Є в портретному ряді і звичайні акварельні «дзеркала», без глибинної філософії – миттєвий відбиток настрою: «Тетяна» (2020 р.), «Маленька мароканська дівчинка» (2022 р.), «Автопортрет» (2020 р., рис. 3). Мабуть, саме у спробі зазирнути в душу самому собі найцікавіше, в автопортреті, з дещо

Рис. 3. Пугачевський Г. Автопортрет.
Акварель. 2020 р.

тривожним станом, що виражається і в палітрі, традиційно доволі монохромній, і особливо в трактуванні тла, що своїм неспокоєм диктує емоційний стан.

Окремо варто акцентувати флористичні етюди майстра. «Півники» (2022 р.), кілька різних варіацій білих і рожевих півоній («Півонії», 2022 р., рис. 4) – усі аркуші фотографічно точні натуралістичні, але при цьому суха акварель синтезується з легкими вкрапленнями живопису «по-сухому», частіше, для відображення тла. Квіткова рапсодія художника надзвичайно вишукана, не випадково він звертається переважно до відтворення білих квітів – адже пік складності написати аквареллю біле, створити тендітну квітку, зберігаючи свіжість і незайманість акварелі, її легкий подих. Квіти митця – точно наречені, махрові, наче пахучі, тендітні. Якщо сама квітка частіше прописана по-сухому, то тло інколи може дозвляти собі плисти, норовливо розтікатися, здавалося б, неконтрольованою плямою, як насправді виключно підвладна волі майстра. На кінчику пензля майстра краплею застигає вологий квітковий подих.

Висновки. Сучасний водограй мистецького розмаїття України настільки стрімкий, що рідко дає можливість надовго зачепитися оком за щось нетипове, рідкісне в художньому процесі. Велика кількість і нестандартного парадоксально привчила глядача до розкутості і волі художників настільки, що він відвик дивуватися. Тому щоб справити враження митець має дійсно чимось радикально відрізнятись від контексту, в якому перебуває. Г. Пугачевському це вдається – худож-

Рис. 4. Пугачевський Г. Півонії.
Акварель. 2022 р.

ник є водночас майстром друкованої графіки, мова якої побудована на абстрактності, алегоричності, знаковості, і живописцем-акварелістом, чия манера реалістична, академічна, побудована на класичних традиціях. Цей нестандартний синтез,

медаль із настільки різними аверсом та реверсом, становить дуже цікаві перспективи для мистецтвознавчих розвідок, як комплексного характеру, так і присвячених окремим компонентам індивідуальної манери митця.

СПИСОК ВИКРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аркадій Пугачевський. Геннадій Пугачевський. URL: <https://pugachevsky.com.ua/arkady/biography>
2. Барановська А. Естетика фотореалізму 70-х: вплив на сучасні мистецькі практики. *Український мистецтвознавчий дискурс*. 2023. Вип. 5. С. 6–12.
3. Петрова О. Гіперреалізм струшеної свідомості. *Сучасне мистецтво*. 2022. Вип. 18. С. 107–110.
4. Романенкова Ю. Творчий доробок Аркадія Пугачевського як іміджеформуючий фактор сучасної української друкованої графіки в контексті світового арт-простору. *Народознавчі зошити*. 2021. № 5 (161). С. 1234–1247.
5. Романенкова Ю., Єфімов Ю., Синявська Н. Семантика метелика в друкованій графіці Аркадія та Геннадія Пугачевських. *Теорія та практика дизайну*. 2023. Вип. 27. С. 150–157.
6. Романенкова Ю. Художня мова дрібної пластики Аркадія Пугачевського. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*. 2017. Вип. 36. С. 107–117.
7. Briele L. Arkady pére et Genady fils Pugachevsky. *Ex-Libris Encycopaedia Bio Bibliographical of the art of the contemporary ex-libris*. 2015. Vol. 15. Pp. 102–112.

REFERENCES

1. Arkadii Puhachevskiy. Hennadii Puhachevskiy. [Arkady Pugachevsky. Gennady Pugachevsky]. URL: <https://pugachevsky.com.ua/arkady/biography> [in Ukrainian]
2. Baranovska, A. (2023). *Estetyka fotorealizmu 70-kh: vplyv na suchasni mystetski praktyky* [Aesthetics of photorealism of the 70s: influence on contemporary artistic practices]. *Ukrainskyi mystetstvoznavechyi dyskurs*. Vyp. 5. Pp. 6–12 [in Ukrainian]
3. Petrova, O. (2022). *Hiperrealizm strushenoyi svidomosti* [Hyperrealism of shaken consciousness]. *Suchasne mystetstvo*. Vyp. 18. Pp. 107–110 [in Ukrainian].
4. Romanenkova, Yu. (2021). *Tvorchyi dorobok Arkadiia Puhachevskoho yak imidzheformuiuchy faktor suchasnoi ukrainskoi drukovanoi hrafiiky v konteksti svitovoho art-prostoru* [Creative work of Arkady Pugachevsky as an image-forming factor of modern Ukrainian printmaking in the context of the world art space]. *Narodoznavechyi zoshyty*. № 5(161). Pp. 1234–1247 [in Ukrainian].
5. Romanenkova, Yu., Yefimov, Yu. & Syniavska N. (2023). *Semantyka metelyka v drukovanii hrafitsi Arkadiia ta Hennadiia Puhachevskyykh* [The semantics of the butterfly in the printmaking by Arkady and Gennady Pugachevsky]. *Teoriia ta praktyka dizainu*. Vyp. 27. Pp. 150–157 [in Ukrainian].
6. Romanenkova, Yu. (2017). *Khudozhnia mova dribnoi plastyky Arkadiia Puhachevskoho* [The artistic language of small plastics by Arkady Pugachevsky]. *Visnyk KNUKіM. Seriya «Mystetstvoznavechty»*. Vyp. 36. Pp. 107–117 [in Ukrainian].
7. Briele, L. van den. (2015). Arkady pére et Genady fils Pugachevsky. *Ex-Libris Encycopaedia Bio Bibliographical of the art of the contemporary ex-libris*. Vol. 15. Pp. 102–112.